

Zárwatermők törzse

A zárwatermők olyan új tulajdonságokkal jelentek meg az evolúció során, amelyek a kréta korszakban szárazabbá váló klímához jobban alkalmazkodtak, mint a többi szárazföldi növény. Valószínűleg monofiletikus úton jöttek létre a *magvaspáfrányokból*.

Alkalmazkodásukat mindenekelőtt az alábbi új tulajdonságok tették lehetővé:

- magkezdemények zárt termőben fejlődnek – termés, magvakba zárt embrió
- rovarbeporzás, ragacsos pollen, nektár
- virágtakaró: csésze, pártá (különnemű), illetve egynemű lepel

A klíma további szárazodása következményeként másodlagosan szélbeporzás, egyivarú virág, csökevényes virágtakaró.

Evolúciójuk főbb irányai:

A legelső zárvatermők kétszikű, nagy, szórt állású levelekkel rendelkező trópusi fák lehettek. Virágaik magányosak, színesek, rovarmegporzásúak, kétivarúak és lepelleveleket viselők voltak. A virágtagok (lepellevél, porzó, termő) száma egy virágban sok volt és nem nőttek össze. A ma élő fajok közül ehhez hasonló virága van pl. a liliumfáknak. A mai kétszikűekben a virágok általában kettős virágtakarójúak vagy hiányoznak, a virágtagok száma lecsökkent (általában 5, ritkábban 4 vagy ezek többszöröse), a megporzást rovar vagy ritkábban a szél végzi. Sok csoportba egyivarú virágok is kialakultak (pl. bükk, tölgy, fűzfák). A virágtagok gyakran összenőnek pl. harangvirágban a szirmok.

A kétszikűek esetén tehát:

ősi tulajdonság	fejlettebb tulajdonság
fás szár	lágyszár
szórt levélállás	átellenes, örvös levélállás
trópusi éghajlathoz való alkalmazkodás	mérsékelt, hideg éghajlathoz való alkalmazkodás
szárazföldi életmód	vízi életmód
magányos virág	virágzatot alkotó virág
színes, rovarmegporzású virág	szélmegporzású virág
lepellevelek	kettős virágtakaró, virágtakaró hiánya
szabadon álló virágtakaró	összeforrt virágtakaró
sok virágtag	virágtagok száma (4)-5 ill. ezek többszöröse

Az egyszikűek esetén tehát:

ősi tulajdonság	fejlettebb tulajdonság
szórt levélállás	átellenes, örvös levélállás
vízi életmód	szárazföldi életmód
magányos virág	virágzatot alkotó virág
színes, rovarmegporzású virág	szélmegporzású virág
kettős virágtakaró	lepellevelek, virágtakaró hiánya
szabadon álló virágtakaró	összeforrt virágtakaró
sok virágtag	virágtagok száma 3 ill. ezek többszöröse

A megporzás: a pollen nem közvetlenül jut a zárt magházban fejlődő magkezdeményre, hanem a termőlevél csúcsán kialakult bibére jut. Ekkor pollentömlőt fejleszt a virágporszem, melyben a pollensejtmag osztódásával hím ivarsejtet létrehozó *antheridiális sejt* jön létre.

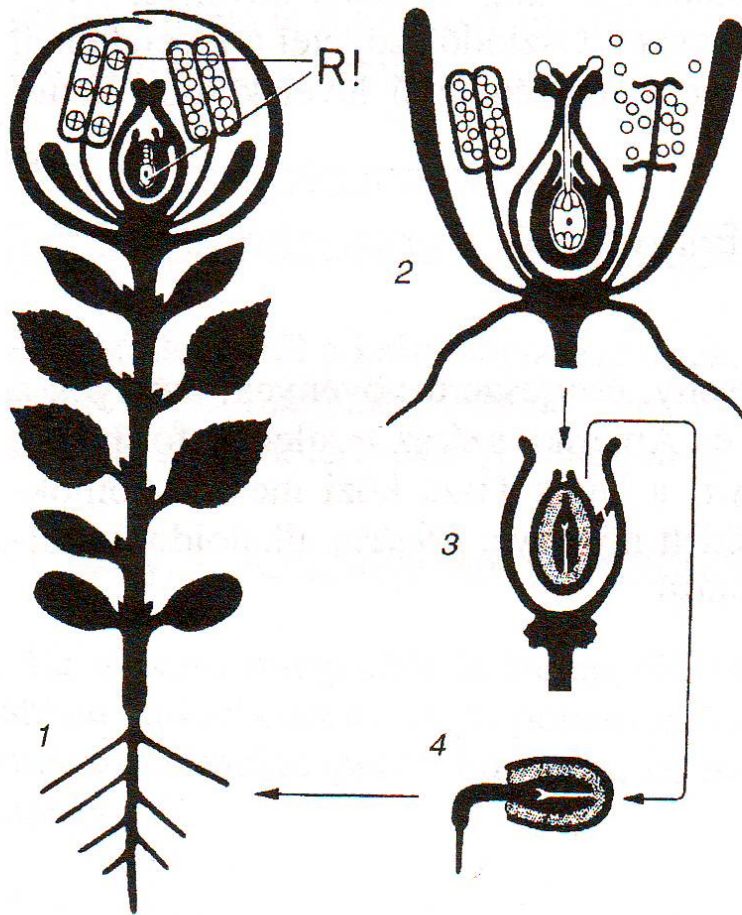
Az antheridiális sejt redukciós osztódásával **2 spermasejt** alakul ki. Ez a hím gametofiton nemzedék

A makrospórát képviselő embriózsák sejtmagja egymás után háromszor osztódik: nyolc sejt keletkezik. Ez együttesen megfelel a:

makroprothalliumnak	}	női gametofiton
archegóniumnak		
petesejtnak		

Amikor a pollentömlő eléri az embriózsákot a 8 sejtből csak a **petesejt** és a két haploid sejtből összeolvadt **diploid vegetatív sejt** marad

A **petesejt** és a **diploid vegetatív sejt** egyesül a pollentömlő **1-1 spermasejtjével** – **kettős megtermékenyítés**

94. ábra. A zárvatermők kétszakaszos egyedfejlődése

1. növény virágrüggyel, a magkezdeményben embriózsák-anyasejttel, a pollenszakokban meiózis utáni pollenszemekkel, 2. virág hím gametofitonokkal (= pollenszemekkel) a porzólevelekben és női gametofitonnal (= embriózsákkal) a magkezdeményben; a két pollentömlő egyike a magkezdemény csírapuján keresztül behatol az embriózsák petesejtjéhez, 3. embrióból, szekunder endospermiumból (amely triploid, pontozott) mint táplálószövetből és maghéjból álló mag, amint elválik a magház falától, 4. csírázó mag; *R!*) redukciós osztódás (FIRBAS nyomán)

A megtermékenyített petesejtből lesz az **embrió**, a vegetatív mag pedig a **triploid táplálószöveté** (szekunder endospermium)

Kialakul a virágtakaró – kettős vagy egynemű. Kialakul a rovarbeporzás

A virágban a porzólevelek elveszítik levéljellegüket – **porzószállá** alakultak. A portokok száma kettő.

A virág szimmetriaviszonyai: aktinomorf és zigomorf

Magház: apokarp és szinkarp

A magház állása: felső- középső - alsó

Változatos termés- és áltermés alakulások: felnyíló, fel nem nyíló, száraz, húsos, almatermés, csonthéjas termés, bogyósok

Áltermés alakulásban a vacok vagy a csészelevelek is részt vesznek

Zárwatermők és nyitwatermők összehasonlítása

1. Maximális embrióvédelem, igen redukált gametofiton	1. Magkezdemény szabadon, néhány sejtes gametofiton
2. Kettős megtermékkemyítés szekunder endospermium – triploid másodlagos magfehérje	2. Nincs kettős megtermékkemyítés – csak primer endospermium – az embriót táplálja
3. Kettős virágtakaró, valódi virág	3. A virágtakaró hiányzik
4. Virág elsődlegesen kétivarú	4. Virág elsődlegesen egyivarú
5. Elsődlegesen rovarbeporzás	5. Elsődlegesen szélbeporzás
6. Pollenszem (mikrospóra) a bibére kerül	6. Pollenszem (mikrospóra) közvetlenül magkezdeményre kerül
7. A spórának már nincs, a magnak van nyugalmi állapota	7. A spórának még van nyugalmi állapota
8. A termés kialakulása igen változatos-száraz, húsos, áltermések	8. Termés nincs, csak áltermés. Maghéj egyszerű, de erős
9. Elsődlegesen fásak, később lágyszárúak. Fatest bonyolult – trachea, rostacső van	9. Kivétel nélkül fásak. Fatest egyszerű, bélsugár, tracheida, rostacső nincs

Zárwatermők jelentősége

A növényvilág legnagyobb fajszámú törzse: 240.000 fajuk ismert, Több, mint 10.000 nemzetségbe és 450 családba tartozik. Az ember Gazdasági tevékenységében is fontos szerepet játszanak

Első zárwatermő maradványok az alsó krétából valók, a kor végére már elterjedtek, s az eocénban már élt a legtöbb zárwatermő Nemzetség. Közvetlen őseiket nem ismerik.

Kétszikűek

A mag két sziklevéllel csírázik
A szár dúsan elágazó
Valódi szárvastagodás
Változatos, gyakran osztott levél
A levélerezet hálózatos
Főgyökér rendszer
Ötkörös, öttagú, kettős virágtakaró
Fás, vagy másodlagosan
lágyszárúak

Egyszikűek

A mag egy sziklevéllel csírázik
A szár gyéren elágazó
Valódi másodlagos vastagodás nincs
A levél egyszerű, ép, épszélű.
A levélerezet párhuzamos vagy íves
Bojtos mellékgyökérzet
A leples virágtakarót a hármas szám jellemzi
Lágyszárúak vagy másodlagosan fásak

Kétszikűek

Tündérrózsa-félék

Fehér tündérrózsa

Magnóliafélék

Boglárkafélék

Boglárkafélék

Májvirág/*Hepatica nobilis*

Fekete kökörcsin

Leánykökörcsin

Zergeboglárka/*Trollius europaeus*

Mezei szarkaláb

Salátaboglárka

Erdei íszalag

Erdei szellőrózsa

Bánáti bazsarózsa/*Paeonia banatica*

Paeonia suffruticosa

Rózsafélék

Lenfélék

Szamóca

Pilisi len/*Linum dolomiticum*

Pillangósok

Mimóza

Mogyorós lednek

Rényi here

Kaszanyűg bükköny

Ernyősök

Tárnicsfélék

Szulákfélék

Burgonyafélék

Atropa belladonna/nadragulya

beléndek

dohány

zsidócserezsnye

Ajakosvirágúak

Zsálya

© ELTE Plant Tax & Ecol
2000-08-31

Kakukkfű

Menta

Harangvirágfélék

Fészkesvirágzatúak

Kocsányos tölgy

éger

Homoki tölgyes

Szegfűfélék

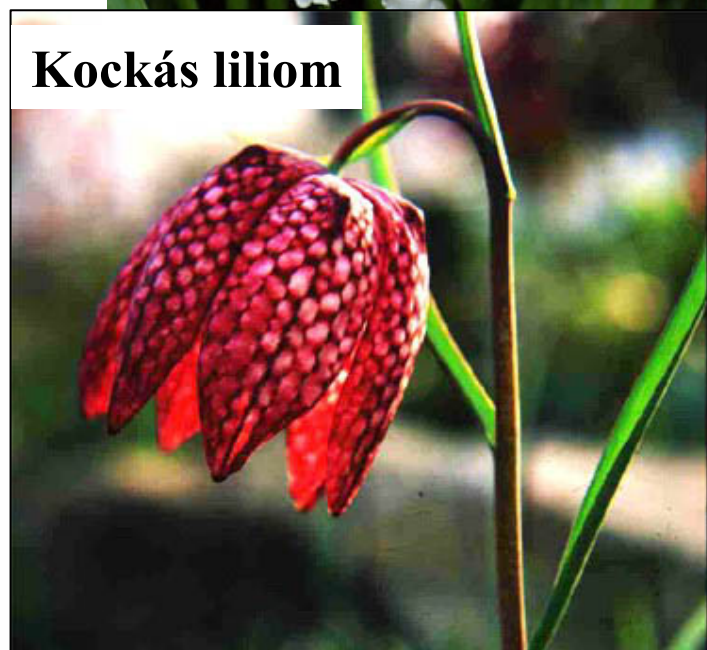

Konkoly

Bárányparéj és kamilla

Liliomfélék

Kockás liliom

Öszi kikerics

Magyar kikerics

medvehagyma

Amarilliszfélék

Vetővirág

Nárcisz

Tózike

Nőszirmfélék/Iriszfélék

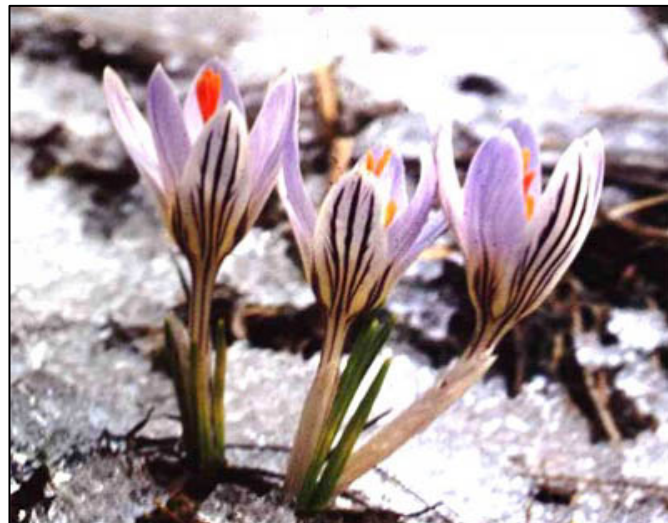
Szibériai nőszirm

Mocsári nőszirm

Gladiolus

Tarka sáfrány

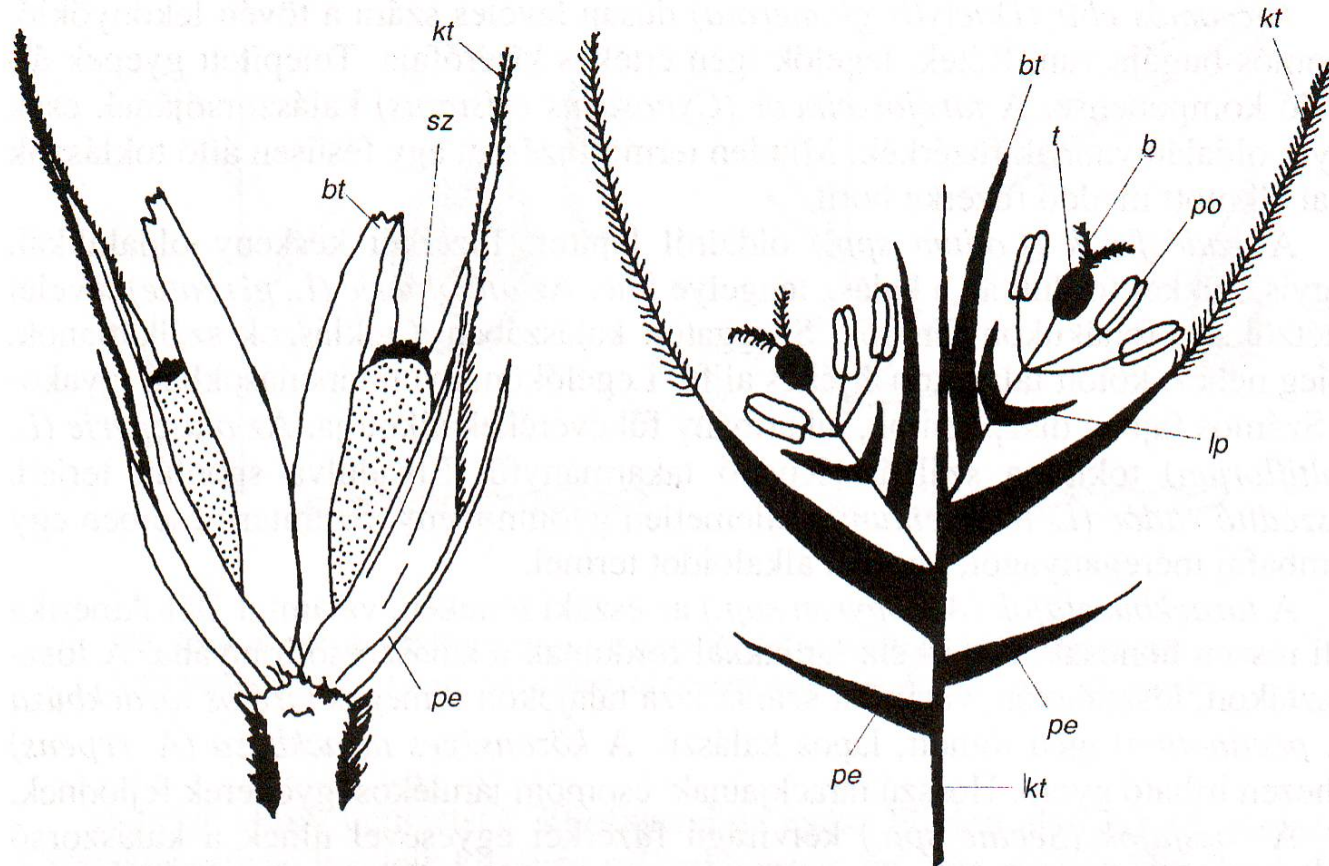
Kosborfélék/Orchideák

Légybangó

Fűfélék

106. ábra. A közönséges rozs (*Secale cereale*) kétvirágú füzérkéjének felépítése

kt) külső toklász, bt) belső toklász, sz) szemtermés, pe) pelyva, t) termő, b) bibe, po) porzó, lp) lepel-pikkely, kt) kalászkatengely

Nád Tax & Ecol
© Tom Zoltan 2003

Siskanád col
03